

Türkiye’de Sporun Yönetimi İle Açık Alan Hentbolunun Türkiye’ye Girişi Arasındaki İlişki

Erdem GÖKTÜRK¹, Mustafa Deniz DİNDAR²

ÖZET

Bu çalışmada Elle atış yapmaya dair, farklı coğrafyalarda oynanan pek çok oyundan türeyen hentbol oyunu incelenmiştir. Danimarka’da Holger Nielsen tarafından kurallarının yazıya dökülmesinin ardından, özellikle Almanya’da futbola karşı bir alternatif olarak görülmesi ve 1920’lerde Berlin Spor Akademisi’nde yapılan geliştirmeler ile, Alman etkisi olan coğrafyada yaygınlaşmıştır. Bu sporun Türkiye’de geliştirilme çalışmaları ile, Türkiye’nin Spor Yönetim evreleri arasında güçlü bir ilişki gözlenmektedir. 1930’lardan başlayarak, yakın çalıştığı Almanya’ya eğitim için gönderdiği genç subayların dönüşü ile, açık alan hentbolu Ordu Sporlu olarak Türkiye’ye girmiştir. Özellikle Kuleli Askeri Lisesi’nde ve ardından Harbokulu’nda yaptığı çalışmalar ile Hüsamettin Güreli bu sporda önemli rol oynamıştır. Devletin spor üzerindeki kontrolünün artmasına paralel olarak, hentbolun yaygınlaştırılması konusunda çalışmalar da sıklaşmıştır. 1938’de kabul edilen Beden Terbiyesi Kanunu ve içinde yer alan Beden Terbiyesi Mükellefiyeti ile Hentbol zorunlu sporlardan birisi haline getirilmiştir. Kulüplere getirilen kanuna uyum zorunluğu ile futbol sahalarında oynanan ve benzer gereksinimlere sahip hentbol cazip hale gelmiş, önemli spor karşılaşmaları öncesinde oynanan maçlar ile tanıtımı yapılmıştır. 1940’lı yıllarda oynanan Bölge Birincilikleri ve Türkiye Şampiyonaları ile branş hareketlendirilmeye çalışılmıştır. Ancak, 1950’de gelen Demokrat Parti yönetiminin spor politikaları futbolun hızla gelişmesine imkan tanımış ve hentbolun, oynandığı futbol sahalarından çıkartılmasını getirmiştir. Ardından düşüşe geçen hentbol, ancak 1976 yılında Modern Salon Hentbolu’nun girişi ile tekrar canlanabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Hentbol, Açık Saha Hentbolu, Spor Tarihi

ABSTRACT

The Relationship Between Turkish Sports Governance And Field Handball’s Entry To Turkey

The sport of handball, which originated from various games played in different regions, was formally codified by Holger Nielsen in Denmark. It subsequently gained popularity, particularly in areas under German influence, where it was perceived as an alternative to football. This growth was further propelled by the developments made at the Berlin Sports Academy during the 1920s. In Türkiye, the development of handball is closely linked to the progress in sport governance structure. Beginning in the 1930s, the introduction of field handball as a military sport in Türkiye happened with the return of young officers who had been sent to Germany for physical education training. Hüsamettin Güreli played a key role in the promotion of this sport, particularly through his work at the Kuleli Military High School and later at the Military Academy. As state control over sports intensified, efforts to expand handball also increased. The enactment of the Physical Education Law in 1938, along with the mandatory physical education obligations it imposed, listed handball within the compulsory sports for sport clubs. The law required sports clubs to comply, and handball, which could be played on football fields with similar infrastructure needs, became an appealing sport. It was

1 Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Beden Eğitimi Ve Spor Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü, Rekreasyon Anabilim Dalı Çanakkale/TÜRKİYE. ORCID NO: 0009-0002-7208-6889, erdem@gktrk.com

2 Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Beden Eğitimi Ve Spor Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü, Rekreasyon Anabilim Dalı Çanakkale/TÜRKİYE. ORCID NO: 0000-0002-9121-4359, mustafadenizdindar@gmail.com

promoted through matches played before major sporting events. In the 1940s, regional championships and national tournaments were organized to further stimulate interest in the sport. However, the sports policies of the Democratic Party, which came into power in 1950, fostered the rapid development of football and led to the removal of handball from football fields. Consequently, the sport declined until the revival by the introduction of modern indoor handball in 1976.

Keywords: Handball, Field Handball, Sports History

GİRİŞ

Hentbol, kökenleri farklı coğrafyalarda oynanan geleneksel oyunlara dayanan, modern anlamda ise Danimarkalı Holger Nielsen tarafından yazılı kurallara kavuşan bir spor dalı olarak dikkat çekmektedir. Bu çalışma, hentbolun Almanya'daki gelişimi ile Türkiye'deki spor yönetimi ve beden terbiyesi süreçleri arasındaki ilişkiyi incelemektedir. İlk bölümde, 20. yüzyılın başlarında Almanya'da futbolun alternatifi olarak gelişen hentbolun, Berlin Spor Akademisi öncülüğünde nasıl yapılandığı ve Almanya'daki spor yönetiminde oynadığı rol detaylandırılmaktadır. Hentbolun Almanya'daki gelişimi incelenirken, Alman spor sisteminin Türkiye'deki etkileri ve bu bağlamda eğitim alanında oynadığı rol ele alınmaktadır.

İkinci bölümde, Türkiye'de beden terbiyesi anlayışının gelişimi, Almanya'dan alınan eğitim ve spor politikalarının etkisi altında değerlendirilmiştir. 1930'larda Almanya'ya eğitime gönderilen subayların dönüşüyle Türkiye'ye hentbolun giriş süreci ve bu sporun özellikle askeri okullarda yaygınlaşması üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, Hüsamettin Güreli'nin Kuleli Askeri Lisesi ve Harbokulu'nda yürüttüğü çalışmalar, Türkiye'de hentbolun gelişimindeki önemi vurgulanmaktadır.

Son bölümde ise, Türkiye'de spor yönetiminin kurumları olan Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı, Türk Spor Kurumu ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü'nün hentbol üzerindeki etkileri ele alınmıştır. 1938 yılında yürürlüğe giren Beden Terbiyesi Kanunu'nun hentbolun yaygınlaşmasındaki rolü analiz edilmiş, bu sporun çok partili döneme geçiş ile birlikte yaşadığı gerileme detaylandırılmıştır. Böylece, Türkiye'de hentbolun tarihi gelişim süreci, yerel ve uluslararası spor politikaları bağlamında derinlemesine ele alınmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışmada, nitel araştırma yaklaşımının bir türü olan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Döküman incelemesi, araştırma konusu ile ilgili mevcut yazılı, görsel ve dijital kaynakların sistematik bir şekilde analiz edilmesini ve yorumlanmasını içerir. Bowen (2009:27-28) tarafından belirtildiği üzere, bu yöntemde dökümanların ham haliyle içerdikleri

bilgilerin tanımlanması, bağlamsal analize tabi tutulması ve yorumlanması temel bir süreçtir. Çalışmanın temelini oluşturan doküman incelemesi kapsamında, hentbol sporunun gelişimine ilişkin belgeler, Almanya'daki spor politikalarına dair çalışmalar ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne uzanan süreçte beden terbiyesi alanındaki politikalar ele alınmıştır.

Öncelikle, hentbolun Almanya'da alternatif bir spor olarak gelişimi ile bu sürecin Türkiye'deki beden terbiyesi politikalarına etkisi üzerine odaklanan akademik kaynaklar incelenmiştir. İncelenen literatür, spor yönetimi ve beden terbiyesi uygulamalarıyla ilgili tarihsel veriler sunan birincil ve ikincil kaynaklardan oluşmaktadır. Buna ek olarak, bu döneme dair gazete arşivleri, dergiler ve spor etkinliklerine ilişkin diğer medya kaynakları taranmış, bu kaynaklardaki bilgiler nitel veri analizi teknikleri ile değerlendirilmiştir.

Veri Toplama Yöntemleri

Çalışma kapsamında elde edilen bulgular, yazılı basında yer alan haberler ve arşiv belgeleri ile çapraz bir karşılaştırmaya tabi tutulmuştur. Bu yöntem sayesinde, politikaların sahadaki etkileri ve spor yönetimindeki dönüşümlerin hentbolun yaygınlaşması üzerindeki rolü daha derinlemesine incelenmiş ve dönemsel gelişim süreçlerinin daha bütüncül bir analizi gerçekleştirilmiştir. Böylece, hem akademik kaynaklar hem de medya araçları kullanılarak, araştırma sorusuna yönelik kapsamlı ve çok yönlü bir perspektif geliştirilmiştir.

BULGULAR

HENTBOLUN KÖKENLERİ

Bugün spor haline dönüşmüş olan pek çok oyun, temelinde doğal insan hareketlerinin birleştirilmesini yansıtmaktadır. Elle atış yapmakla ilgili oyunlar öncelikle avcı-toplayıcı toplumların güçlü atış becerilerini taklit eder. Bu tür elle atış oyunları genellikle dikey duran bir hedefe atmakla ilgilidir. Avcının hedefinin karşısında dikey duruşunu çağrıştırır (Lebed, 2024:118). Atmaya dair pek çok oyun dünyanın çeşitli yerlerinde oynanmıştır. Örneğin antik Roma ve Yunan toplumlarında, rakip takımın kale çizgisinin ötesine topu fırlatmak temelinde oynanan Harpastum da benzer bazı özelliklere sahip olan bir oyundur (Marindin, 1890:147). Buna benzer olarak, 20. yüzyılın başlangıç döneminde, birbirine yakın coğrafyada, birbirine benzer oyunlar olan Alman hentbolu (11:11), Danimarka “Haandbold” oyunu (7:7), Çekya'dan “Hazena”, Ukrayna'dan “Gandball” ortaya çıkmış, birbirleri ile rekabet içine girmişlerdir. Bu oyunlardan yalnızca ikisinin, Alman ve Danimarka'dakilerin sporlaşarak kalıcı olması, sadece Danimarka'nın 7:7 hentbol günümüze ulaşması oyunlar arasındaki doğal seçilime örnek olarak alınabilir (Lebed, 2024:120).

Bir oyunun spor olarak yaygınlaşmasında, kurallarının yazıya dökülmesi önemlidir. Örneğin, futbolun modern bir spor olarak ortaya çıkışında, Cambridge Üniversitesi'nde oluşturulan kurallar dizisi kritik bir aşama olarak kabul edilmektedir. O tarihe kadar farklı okullarda, farklı kurallar ile oynanan oyunlar, üniversiteye gelen öğrencilerin birarada oynayabilmelerini sağlamak amacıyla ortak kurallar dizisine kavuşmuş ve spor haline gelmiştir (Curry, 2002:48). Hentbola dair bilinen ilk yazılı kuralların Holger Nielsen tarafından Kopenhag'da, 1906 yılında yayınlanması, sporun Danimarka kökenli olduğu kabulüne yol açmıştır. Nielsen'in daha 1898'den başlayarak Ordrup Latin Okulu'nda oynattığı bu oyun, 1903'te yapılan ilk okul maçı ile birlikte okul faaliyet yıllıklarında gözükmektedir (Idræts & Sportsmuseet:48).

ALMANYA ETKİSİ

19. yüzyılın başında, Fransa karşısında alınan yenilginin ardından Alman gençlerinin savaşa hazırlıklı olmaları için, F.L.Jahn tarafından Turner jimnastiği geliştirildi. Tırmanma, eskrim, zigzag koşular, yüzme, binicilik gibi alanlara odaklanan bu disiplinde rekabetçilik bulunmuyordu. Festivallerde, önceden belirlenmiş performans düzeyini geçen herkes kazanmış kabul ediliyordu (Krüger, 2003:67-70). Almanya, 19. yüzyılın sonlarından itibaren ulusal birliğini sağlayarak yükselişe geçtiğinde, ülkede yer bulmaya başlayan İngiliz kökenli sporlara karşı önemli bir karşıtlık oluştu. Bu sporların taşıdığına inanılan bencillik, rekabetçilik, bireysel kazanım odağı, ticarileşme, profesyonellik, sporcuların tek yönlü gelişimi gibi özelliklerin, Alman gençliği için istenen pozitif değerler ve kültürel gelişime uygun olmadığı düşünülüyordu (Merkel, 2003:86). Hentbol, Korfball, Fistball gibi Turner jimnastiği kökenli oyunlar ile İngiliz spor modelinin taşındığı Futbol, Tenis gibi sporların karşısına çıkıldı. Almanya'nın etkisi olan coğrafyada bu oyunlar yayıldı (Van Bottenburg, 2003:360).

Henüz 1.Dünya Savaşı esnasında, Karl Schelenz ve Max Heiser Berlin Jimnastik Kulübü'nde (BTV 1850) kadınlara yönelik olarak tasarlanan Torball oyununun geliştirilmesinde rol oynamıştı. İlk kez 1915'te, Berlin'de bir kadın festivalinde ismi geçen Torball'un kuralları da 1917'de yazılı hale gelmişti. Savaşın ardından, motivasyonu sağlayacak, Torball'dan daha fiziksel olacak bir oyun ihtiyacı doğdu. Futbol hem yabancıydı, hem de uygun değildi. Kısa bir zaman sonrasında Türkiye'yi ziyaret edecek olan Carl Diem'in "daha erkeksi bir oyun" direktifi ile, Schelenz ve Heiser'in de katkısı ile, 1920 yılında oyunu daha hızlı ve agresif hale getirecek değişiklikler gerçekleştirdi. Yeni kurallar ile ilk hentbol karşılaşması 22 Şubat 1920'de Berlin'de oynandı (BTV 1850 v GutsMuths 4-1). Hentbol, Berlin Beden Terbiyesi Yüksek Okulu (DHfL) bünyesinde spor olarak resmileşti

(Krieger, Duckworth, 2021:3-4) (Pfister, 2017:181-184). Bu dönemde okullardaki beden terbiyesi dersleri, kaybedilen 1. Dünya Savaşı'nın ardından gelen askeri sınırlamaları aşmak için etkin bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştı. Her iki haftada bir yapılan “oyun öğleden sonraları”nda, futbol sahasında ve 11x11 oynanan hentbol, gerçek bir Turner kökenli spor olarak ortaya çıktı (Naul, Hardman, 2002:23-24). Futbola Alman bir alternatif olan hentbol, Almanların icat ettiği, Almanların öğrettiği ve tanıttığı, dünyanın kalanına Almanların yaydığı, gerçek bir Alman sporu olarak görülüyordu (Pfister, 2017:184).

Gittikçe yükselen ve 1933'te iktidara gelen Nasyonal Sosyalist hareket bedeni özel bir alan olarak görmüyor, beden terbiyesini vatana karşı bir yükümlülük olarak alıyordu. Kulüpler bireysellik ve demokratik değerlerin öne çıktığı bir alanı simgelediği için uygun görülüyordu. Merkezileştirilen spor yönetimi, Almanya'nın doğuya doğru genişlemesini hedefleyen dış politikasına, ülke yeni bir savaşa hazır olana dek, örtülü bir zemin sağlıyordu (Luh, 2003:3-5). Spor diplomasisi, Almanya için yumuşak bir etki aracı olarak belirmişti.

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA BEDEN TERBİYESİ

Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk kez askeri okullarda basit idmanlar ve çeşitli mücadele sporlarını içeren modern beden terbiyesi 1860'ların ilk yarısında görüldü. 1869'da jimnastik dersleri rüştiyeler için zorunlu oldu. Mekteb-i Sultani'nin jimnastik derslerini düzenli olarak uygulaması ile, sivil okullarda beden terbiyesi uygulaması da başladı (Akın, 2019:50-51). Ancak yeterli örgütsel yapı ve yetişmiş öğreticilerin yokluğunda, okul dışında, batı sporları hızla yaygınlaştı. Osmanlı, Fransız Jahn-Amaros jimnastiği paralelinde bir eğitim uyguluyor, bunun gerektirdiği aşırı disiplin ve itaate karşı oluşan tepki ise duvarlar dışında olabildiğinde serbest bir görünüm almıştı (Fişek, 1985:50-51).

19. yüzyılın sonlarına, dış politikada Almanlara yaklaşan İttihatçı kadrolar, fizik kültürü politikalarında da Alman etkisi altında kaldılar. 1883'te başlayarak 12 yıl boyunca Osmanlı ordusunda görev almış olan Colmar Von der Goltz, o yıla kadar Fransız etkisinde bulunan askeri eğitimi Berlin Harp Okulu'ndaki sisteme uyarlamış, Osmanlı ordusunu Alman modeline göre yeniden örgütlemiştir. Bu model ile yetişen İttihatçı kadrolar, sonrasında Goltz'un “Millet-i Müsellaha” kitabında ortaya koyduğu, “Savaşın ve hazırlığının bütün milletin sorumluluğunda olduğu” görüşünü benimsemişlerdir (Türkmen, 2018:169), (Bal, Şentürk, 2023:54).

1909'da, Harbiye Nezareti, Jahn-Amoros cinnastiğinin yerine “tehlikeli olmayan, sıhhi ve fenni İsveç cinnastiğini” öğrenmek üzere, hemen öncesinde Osmanlı Milli Olimpiyat Cemiyeti'ni kuran Selim Sırrı Tarcan'ı, Beden Terbiyesi eğitimi için İsveç'e göndermiştir

(Fişek, 1985:87-88). Tarcan, Cumhuriyet döneminde beden terbiyesi ve sporun yapılandırılması konusunda önemli bir isim olarak karşımıza çıkacaktır.

ERKEN CUMHURİYET, T.İ.C.İ. DÖNEMİ (1922-36)

İttihatçıların beden terbiyesi yaklaşımının temelinde bulunan öğeler, Cumhuriyet'in erken döneminde de devam etmiştir. Pratik bir yaklaşım ile, acil iktisadi ve sosyal ihtiyaçlar ile beden kültürü politikaları harmanlanarak bir yaklaşım geliştirilmiştir. Başvekil İsmet Paşa'nın ifadesi ile “beden terbiyesi ve spor öncelikle gençleri sıhhate kavuşturmalı, ahlaki olarak kötü addedilen huylardan korumasıydı” (Akın, 2019:55-56). 1923'teki İzmir İktisat Kongresi'nde ekonominin özel girişimciliğe dayandırılması ile paralel olarak, ulusal spor yönetim biçimi olarak spor kulüplerinin kendi kendilerini yönetmelerine dayalı federatif bir yapı kuruldu. Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (T.İ.C.İ.) 1922'de hayata geçti (Fişek, 1985:99).

1929 ekonomik bunalımının ardından, ülkeyi düze çıkartmanın yolu olarak “sanayide devlet” ilkesi kabul görmeye başladı. Bürokrasi ve siyasi elitler zaten TİCİ'nin kararları ve bütçesi üzerinde söz sahibiydi. Çalışmalarda üyelik kapsamının gelişmesinin, sporla uğraşan herkesin teşkilat himayesine alınmasının tartışıldığı görülmektedir (Akın, 2019:61-63). 1931 yılında, “Türkler arasında milli bilincin uyanmasını sağlamak, Türk kültür ve medeniyetini üst safhalara taşımak, milli kültürü ön plana çıkararak, ekonomik, bilimsel ve sosyal alanlarda gelişmeye katkıda bulunmak gibi amaçlarla kurulan” Türkocakları kapatılarak, doğrudan devlet ideolojisini yayacak olan Halkevleri kuruldu. Halkevlerinin çalışmaları arasında spor önemli bir yer tutmuş, milli terbiyenin vazgeçilemeyecek asli ve mühim bir bölümü olarak görülmüştür. Bu yaklaşım ile, Halkevleri beden terbiyesi ve sporun kitle hareketi haline getirilmesinde önemli bir görev üstlenmiştir (Türkmen, 2018:85-89).

1932 yılında, “sporda devletçilik” fikri ortaya atıldı. “Eski bünye desentralizasyona dayanmakta idi. Yeni bünye ise spor millet, sıhhat ve teknik bakımlarından planlaştırıp, sporu bütün memlekette tek bir merkezden disiplinlemek gayesini gütmekteydi” (Fişek, 1985:99). Halkevleri'nin yayın organı olarak çıkan Ülkü Dergisi'nde, 1933'te yayınlanan ilk sayısında aşağıdaki ifadelere yer verilmiştir.

“... Sporda profesyonel ve amatör diye bir tasnif yaptırmış olmak garbın yüzkaralarından bir tanesidir. İstanbul kulüplerini yakından bilenler, bu gibi müesseselerde amatör sporun profesyonel sporcular elinde ne hallere geldiğini iyi bilirler. İki adam mükemmel tenis bilirmiş. Beş on tane iyi futbolcumuz varmış. Ama bunlara rağmen hiçbir finale kalamamışız. Fakat, filan ve falan dehşetli ve eşsiz sporcularmış.

Biz millet için ve millet ölçüsünde spor istiyoruz. Birinci gelen tekler istemiyoruz. Sağlam yapılı, güzel gövdeli ve inkılap ahlakıyatını benimsemiş onbinler ve yüzbinler istiyoruz.” (Karaküçük, 1993:4).

Beden terbiyesinin mümkün olan en geniş kitleleri kapsama hedefine dair bu tartışmalar, 1936’da CHP’ye (Cumhuriyet Halk Partisi) bağlı Türk Spor Kurumu’nun kuruluşuna kadar süren parti himayesi ve disiplin eksikliğini giderme girişimlerinin varlığını göstermektedir.

BEDEN EĞİTİMİ’NİN GİRİŞİ

Hentbolun Türkiye’de ortaya çıkışı açısından Beden Eğitimi’nin gelişimi temel bir öge olmuştur.

Savaşların getirdiği perişanlık içinde olan, feodal yapıların egemen olduğu, kentlileşememiş nüfus çoğunluğu için beden terbiyesi ve sporun kamu sağlığına etkisi, savaşa hazırlanmaya ek olarak öne çıkmıştı. Bu ikili fayda, beden politikalarının biçimlenmesinde etkin olmuştu. Beşeri sermayenin yeniden inşa edilmesi için gerekli olan sağlam, becerikli, disiplinli insan gücünün en kısa sürede yetiştirilmesi gerekiyordu (Akın, 2019:94). “Herhangi kolu güçlü bir arkadaş bu okullarda, bu ders için öğretmenlik yapmak niteliğini taşıyordu. Oysa beden eğitimi işi bambaşkaydı. Bir kez bir bilim, bir uzmanlık işiydi”. İsveç’ten getirilen öğretmenlerin kurslarda yer almaları ile bu açık kapatılmaya çalışıldı. Genç Cumhuriyet, Batı’nın metodlarını uygulama yoluna girmişti (Günay, 2013:78-80).

Çapa’da, Çapa Kız Muallim Mektebi’nin yanında inşa edilen Terbiye-i Bedeniyye Muallimliği Kursu, 1927 yılında eğitime açıldı. Vilayetlerden seçilip gelen ilkokul öğretmenleri “Beden Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme Kursu”na katıldılar. 9 aylık devreler olarak yapılan kursta İsveçli eğitmenler, İnge Nerman, Rangar Jonson ve Sven Alexanderson da ilk üç yıl süresince görev aldı (Arun, 1990:10-11).

1931 yılında, Genelkurmay Başkanlığı, beden terbiyesi öğretmeni olarak yetiştirmek üzere dört askeri Berlin’e, üç sene için yüksek tahsile gönderdi. Turnen jimnastiği ve spor hocası olarak yurda 1934’te dönen Cemal Gökdağ Pangaltı’daki Harbiye Mektebi’ne, Hüsamettin Güreli Kuleli Askeri Lisesi’ne, Nefi Tanman Bursa Işıklar Lisesi’ne ve Zeki Gökışık Maltepe Askeri Lisesi’nde spor öğretmeni olarak göreve başlamışlardı (Güreli, 1973).

CHP spor danışmanı Nizamettin Kırşan ve Turhan Rabat, Almanya’da Carl Diem tarafından kurulna "Jugend" örgütünü ziyaret ederken, ardından Diem 1933’te Türkiye’yi ziyaret ederek bir rapor hazırlamıştır (Türkmen, 2018:171). Selim Sırrı Tarcan’ın savunduğu, beden terbiyesinin okul programlarına uygulanarak okul çocuklarını sağlıklı ve çevik kılmaya, bazı bedensel problemleri rehabilite etmeye faydalı olduğu görüşü ışığında, eğitim sisteminde

sporun kurgulanmasına önem verilmiştir. Avrupa'daki beden terbiyesi programları izlenmiş, bir model oluşturmaya çalışılmıştır. Eğitim sürecinde bedeni faaliyeti artırmak için okul spor grupları ve takımları oluşturuldu. (Akın, 2019:101-102).

1927-28 ders yılında öğretime geçmiş olan “Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü”nde de 1932 itibarı ile spor salonu ve spor sahası tamamlanarak, Beden Terbiyesi Şubesi açılmıştır (Türkmen, 2018:49-50). Mektebin ilk öğretmenleri olacak Nizamettin Kırşan, Vildan Aşır Savaşır ve Zehra (Tahsin) Alagöz, öncesinde İsveç’e eğitime gönderilmişlerdi. Mektebin kurucusu olan Selim Sırrı Tarcan ile birlikte ağırlıkta olan İsveç jimnastiğine karşın, Berlin Beden Terbiyesi Yüksek Enstitüsü’nde görevli Kurt Dainas’ın 1933’te Gazi Terbiye Enstitüsü Beden Terbiyesi Şubesinde görevlendirilmesi ile beden eğitimi ve sporda Alman modeli daha etkin uygulanmaya başlanmıştır (Günay, 2013:83-90), (Bal, Şentürk, 2023:54).

Şube 1934-35 dönemindeki ilk mezunlarından Cemal Alpman ve Memet Arkan, ikinci yıl mezunlarından ise Cevdet Arun, Hasan Örengil ve Ahmet Yaraman’ı da Berlin’e eğitime göndermiş, bu isimler eğitimlerinin ardından farklı tarihlerde şubede göreve başlamışlardır (Günay,2013:90), (Arun 1990:11). Almanya ile spor alanındaki bu yakınlaşma, Almanya’da yaygın olan Hentbol’un Türkiye’ye de girişini sağlamıştır. Gazi Terbiye Enstitüsü Enstitü’nün eğitimcilerinden Herbert Riedel’in, Ankara’nın kuzeyinde Almanlar tarafından kurulan Yüksek Ziraat Mektebi’nde, inşa edilen spor tesisleri içinde hentbol sahasından da bahsetmesi, Türkiye’de hentbolun yavaş yavaş yer bulduğunu göstermektedir (Bal, Şentürk, 2023:54).

ASKERİ OKULLARDA HENTBOL

Her ne kadar, Yaşar Sevim Türkiye’de hentbolun ilk kez 1927-28 yıllarında, açık alanda oynandığını aktarsa da, basına yansıyan önemli bir faaliyet görülmemektedir (Sevim, 1977:16).

1933’te Samsun’da kuruluşu basında yer alan bir spor kulübü, faaliyet göstereceği alanlar arasında eltopu’nu da saymıştır. Bu kulüpte “gençleri küçük yaşta yordduğu iddia edilen futbol oyunları kulüp mensupları için” yasaklanmıştır (Akşam Gazetesi, 24.12.1933:6). Ertesi yıl ise Adana’da Adana İdmanyurdu, Adanaspor, Mersin İdmanyurdu ve Torosspor’un Belediye Oyun Alanı’nda, eltopu müsabakalarında karşı karşıya geldiği basına yansımıştır. (Türk Sözü Gazetesi, 16.12.1934:3)

Berlin’e eğitime gidenlerin Türkiye’ye dönüşü ve askeri liselerde görev alması ile hentbol basında görülmeye başlamıştır. Yine Yaşar Sevim’in kitabında, ilk Türkçe hentbol kuralları kitabının T.İ.C.İ. tarafından 1934’te basıldığı söylenmektedir (Sevim, 1977:16).

1935'te yapılan idman şenliklerinde, Yüksek Beden Terbiyesi Enstitüsü öğrencileri, Dainas'ın yönetiminde, iki takıma ayrılarak eltopu oynamışlardır (Kurun Gazetesi, 27.04.1935:6). Deniz Lisesi'nde, mezuniyet törenleri esnasında (Son Posta Gazetesi, 02.05.1935:13), Alman Mektebi'nin Taksim Stadı'ndaki Spor Bayramı'nda (Cumhuriyet Gazetesi, 07.06.1935:8) hentbol müsabakaları düzenlenmiştir.

TÜRK SPOR KURUMU (1936-38)

Gençlik ve Spor alanlarında gittikçe yükselen Alman etkisi, sporun merkezi bir teşkilat tarafından idaresi görüşü, T.İ.C.İ.'nin sonunu getirdi (Türkmen, 2018:172). T.İ.C.İ.'nin 8.Umumi Kongresi'nde, 13 Şubat 1936'da alınan karar ile TİCİ'nin adı "Türk Spor Kurumu" olarak değiştirildi. Kurumun doğrudan CHP'ye bağlanması "parti başkanlığından istirham edildi" (Fişek, 1985:117).

Türk Spor Kurumu dönemi, kısa ancak hentbolun yükselişe geçtiği bir dönem oldu. 1936 Berlin Olimpiyatları, Almanya'nın spor alanındaki gücünü gösteren, büyük bir etkinlik olarak basında yer almıştı. Almanya'nın Avusturya'yı yenerek altın madalya kazandığı bu olimpiyattaki açık alan hentbol sonuçları gazetelerde yer bulmuştu (Ulus Gazetesi, 16.08.1936:5).

1936 yılında yapılan Askeri Liseler Spor Bayramı, düzenlenen hentbol şampiyonası ile yeni bir sayfa açtı. Hüsamettin Güreli'nin Kuleli Askeri Lisesi bu ilk şampiyonanın birincisi olmuştu. Kapanış töreni esnasında oynanan gösteri maçında da Kuleli, tüm diğer liselerin karmasına da 6:3 üstünlük sağlamıştı (Cumhuriyet Gazetesi, 24.04.1936:6). Bu yıl ile birlikte, Askeri okullar ve özellikle Kuleli hentbolda öncülüğü ele almıştı.

Askeri okullar arasında ikinci "Hendbol Şampiyonluğu" 1936 yılının Ekim ayında başlayarak, 1937 yılının Ocak ayına kadar devam etti. Kuleli Askeri Lisesi, bu şampiyonluğu da kazanırken, Deniz Lisesi, Deniz Gediklisi ve Maltepe Lisesi de katılmışlardır. Konu ile ilgili Cumhuriyet Gazetesinde çıkan haberde "mütehassısların gençliğin atletik kabiliyetini artırdığını söyledikleri" bu sporun "bütün memlekete yayılması" temenni edilmekteydi (Cumhuriyet Gazetesi, 12.01.1937:6). Aynı haberin Tan gazetesinde "memleketimizde iki senedir, yalnız askeri okullar arasında yapılan hentbol müsabakaları, atletik kabiliyetleri inkişaf ettiren mükemmel bir spordur. Futbol sahasında, futbol taktiğine ve onun kaidelerine çok benzeyen, ve el ile oynanan hentbolun memleketimizdeki bütün okullar tarafından tatbikini tavsiye ederiz" ifadesi, hentbolun Türkiye'de üst makamlardan destek kazanmaya başladığını göstermekteydi (Tan Gazetesi, 12.01.1937:6). Askeri Liseler Spor Bayramı'nda, derece alan liselere ödülleri verilirken, hentbol gösteri maçı yapılarak sporun Taksim Stadı'nda tanıtımı sağlandı (Cumhuriyet Gazetesi, 23.04.1937:6).

Kuleli Lisesi üstünlüğünü sonraki yıllarda da sürdürdü. 1937 Kasım ayında Deniz Lisesi'ni 13-1 yenerek üçüncü kez Askeri Liseler Şampiyonu oldu (Son Posta Gazetesi, 30.11.1937:14). 1939 Ocak ayında dördüncü şampiyonluk Şeref Stadı'nda, yine Deniz Lisesi ve Harbökulu karşısındaki 11-4 galibiyet ile geldi (Tan Gazetesi, 08.01.1939:2)

Hentbolun bütün memlekete yayılması amacı ile, daha önce beş farklı konuda spor kitapları yayınlamış olan Fuat Pura, okullarda, kulüplerde ve orduda hentbol sporunun nasıl yapılacağını anlattığı "El Topu Oyunları" kitabını yayınladı (Kurun Gazetesi, 15.04.1937:9). Aynı dönemde Balıkesir Halkevi'nin, ildeki ilkokullar arasında hentbol müsabakaları düzenlemesi yayılma çabalarına güzel bir örnek olarak sayılabilir (Son Posta Gazetesi, 21.04.1937:6).

Hentbol ilk kez Ankara'da, Gazi Eğitim Enstitüsü Beden Terbiyesi şubesi tarafından seyirci önüne çıkartıldı. Ankara Stadyumu'nda, birinci ve ikinci sınıf öğrencileri arasında yapılan karşılaşma aslında bu yeni sporun kurallarını tanıtmak için bir vesile olarak kullanılmıştı. "Futbol kadar heyecanlı, ondan daha çok seri ve fevkalade kombinezon isteyen" oyunda hakemliği enstitünün Alman eğitmeni Dainas yapmıştı (Ulus Gazetesi, 31.05.1937:5).

1938 Mart ayında hentbolun tanıtımı için önemli bir etkinlik düzenlendi. Taksim Stadyumunda oynanan Galatasaray ile Güneş futbol karşılaşmasından önce, Askeri okullar şampiyonluğunu kimseye bırakmayan Kuleli Lisesi ile Ankara'dan Gazi Terbiye Enstitüsü takımları karşılaştılar. Ankaralılar, İstanbul Erkek Lisesi talebelerinden de takviye alarak sayılarını tamamlayabilmişlerdi. Maçın öncesinde gazetelerde hentbolun kurallarını anlatan yazılar yayınlandı (Cumhuriyet Gazetesi, 19.03.1938:6). Kuleli maçı üstün bir oyundan sonra 15-1 kazandı (Tan Gazetesi, 21.03.1938:6). Tanıtım etkinlikleri devam ederken, Kuleli bu maçın ardından Alman Lisesi takımı ile oynadı. Şeref Stadı'nda Güneş ile İstanbul Karması ve Galatasaray ile Beşiktaş maçları öncesinde oynanan maçı 19-3 Kuleli kazanmıştı. Kuleli'nin hentbol tarihi açısından öncü olan takımı kadrosu şu isimlerden oluşuyordu; Süha: Faruk, Orhan: Abdullah, Habib, Galip: Abbas, Cihan, Ziya, Nikhet, Ertuğrul. (Haber Gazetesi, 02.05.1938:6).

1938'de 19 Mayıs Bayramı içinde de bir karşılaşma oynayan Kuleli, bu kez de Piyade Subay Atış Mektebi'ni 12-7 mağlup etti. (Yeni Sabah Gazetesi, 20.05.1938:5). Bu esnada, iki yıl süresince denenmiş, Almanya'nın "sporun devletin partisi tarafından yönetilmesi" modelinin yürümeyeceği anlaşılmıştı. T.İ.C.İ. dönemindeki örgütsel sorunların tekrarlanması ve parti için yıpratıcı olacağı gözönüne alınarak yeni bir döneme adım atıldı (Fişek, 1985:124).

BEDEN TERBİYESİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜ (1938)

1938’de kabul edilen Beden Terbiyesi Kanunu, fizikî kültür üzerinde mutlak devlet denetimini sağlamayı amaçlamış, bunun uygulayıcısı olarak da Beden Terbiyesi Umum Müdürüğü’nü kuruyordu. Kanunu hazırlayan Rahmi Apak, dönemin Avrupa’daki etkili gençlik teşkilatlarını, özellikle Alman gençlik teşkilatı “Jugend” ve İtalyan gençlik teşkilatı “Ballila”yı örnek almıştı. (Türkmen, 2018:173).

Yeni kanun ile mevcut federasyonlar kapatıldı, spor alanı yeni federasyonlar ile düzenlendi. Atletizm, futbol, güreş (boks ve halter), su sporları, bisiklet (motosiklet), atıcılık, dağcılık ve kış sporları kendi federasyonlarına sahip oldular. Hentbol, diğer bütün spor dalları ile birlikte, tenis, basketbol, voleybolun da dahil olduğu Sportif Oyunları Federasyonu’na dahil olmuştu (Akın, 2109:164)

İkinci Dünya Savaşı’na giden dönemdeki tedirginlik verici siyasal ve sosyal ortamda, gençlerin savaşa disiplinli bir şekilde hazırlanmaları amacı ile “Beden Terbiyesi ve Spor Mükellefiyeti” getirildi. Buna göre 30 yaşına kadar kadınlar ve 45 yaşına kadar erkekler, haftanın belli günlerinde kulüplerde çalışma yapmakla yükümlü tutulmuştu. Spor kulüpleri ise, spor ile ilgilenmeyi sürdürebilmek için çıkartılan nizamname uyum sağlayacaklar, isimlerini gençlik kulübü şeklinde değiştireceklerdi. Spor kulüpleri için mecburi tutulan branşlar vardı. Bireysel olan Atletizm, Jimnastik, Yüzme, Kayak benzeri branşlar yanında, takım sporlarından Hentbol, Voleybol ve Basketbol’dan en az bir tanesinin faaliyette bulunması gerekiyordu. Bunlar takım arkadaşlığı ve dayanışma duygusunun yerleşmesinde önemli olan. Bunun da ötesinde, bir otorite tarafından verilen kararlara uyma ile birlikte itaat alışkanlığının kazandırıldığı sporlar olarak görülüyorlardı. Rekabete dayanan sporlar, kitleleri pasif izleyicilere dönüştüren oyunlar olarak görülmekteydi. Futbol, bünyesinde barındırdığı rekabetçilik nedeni ile mecburi olmayan sporlar arasında sayılmıştı. 1941’de lisanslı olan 195 kulüpten 193’ü BTK’ya tabi olmayı kabul etmişti. (Akbeyaz, 2018:32-38)

Bu kulüplerden önemli bir kısmının Futbol kulübü olduğunu düşünmek mümkündür. Aynı sahayı kullanan, benzer oyuncu profillerini gerektiren Hentbol, Nizamname’ye uyum sağlamak isteyen kulüpler için önem kazanmıştı. Hasan Örengil’in yazdığı, hentbolun kulüplere tanıtılmasını hedefleyen “Eltopu Nizamname ve Kılavuzu”, Umum Müdürlük tarafından 1941 yılında yayınlandı. “Futbol gibi uzun antrenmanlar ve hususi mesaiye ihtiyaç göstermeden, kolayca kavranan bu mücadele oyununun, gençlik kulüp ve grupları tarafından çok kısa zamanda severek oynanacağı” temenni ediliyordu (Örengil, 1941:3).

Berlin Olimpiyatları’nın ardından 1938 yılında ilk Dünya Şampiyonası yapıldı. Bu şampiyona da, o günün spor ortamı içinde basında yer bulmuş, Almanya’nın şampiyonluğu takdirle karşılanmıştı (Kurun Gazetesi, 14.07.1938:7). Bu dönemde, çeşitli illerde kulüplerin

faaliyetleri gözükmeye başladı. Adana'da, Adana Stadyumu antreman saat tahsisleri yapılırken, Cuma günlerinin sadece hentbol kulüplerine ayrılması dikkat çekicidir (Türk Sözü Gazetesi, 21.09.1938:2). Bursa'da, Bursa Gücü, Ziraat Mektebi, Muradiye Gençlerbirliği ve İpek-iş takımları arasında düzenlenen Halkevi Kupası maçları Atatürk Stadyumu'nda oynanmıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 18.01.1939:6).

Askeri Liseler'de ise Kuleli üstünlüğü devam etmekteydi. Kuleli 1939 yılı Şubat ayında, Bursa'daki hentbol mücadelesini de kazandı (Haber Gazetesi, 05.02.1939:6). Hentbolun parçası olduğu, yedi branşta alınan sonuçlara göre verilen Müfettişlik Kupası da Kuleli'ye gelmişti (Cumhuriyet Gazetesi, 14.03.1939:6). Taksim Stadı'ndaki Askeri Mektepler Bayramı'nda Kuleli, bu kez Bursa Işıklar Lisesi'ni yenerek birinci oldu (Yeni Sabah Gazetesi, 08.05.1939:5).

Kuleli, beden terbiyesi muallimleri Hüsamettin Güreli ile hentbolda öncü rol oynamaya devam etti. 1939 Ekim ayında, Kadıköy Sahası'ndaki Fenerbahçe ile Beşiktaş takımları arasındaki karşılaşma öncesinde Kuleli ile Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü Eğitim Kursu öğrencileri bir maç yaptılar (Son Dakika Gazetesi,14.10.1939:2). Eğitim Kursu öğrencileri daha sonrasında Ankara'ya giderek Gazi Terbiye Enstitüsü ile oynadılar (Ulus Gazetesi, 12.11.1939:4). Aralık ayında başlayan Askeri Liseler şampiyonluğunda Kuleli ilk kez zorlandı. Maltepe karşısında devreyi 3-1 geride kapatan Kuleli, karşılaşmadan 4-3 galip ayrılmayı başardı (Haber Gazetesi, 11.12.1939:2) ve maçların sonunda beşinci kez şampiyon oldu (Yeni Sabah Gazetesi, 18.12.1939:5-7).

1941 yılında Kuleli Askeri Lisesi savaş nedeni ile Konya'ya taşındı ve binası hastane haline getirildi. O tarihe kadar Kuleli ile hentbolun yaygınlaştırılmasında büyük rol oynayan Hüsamettin Güreli de, Ankara'da Harbokulu'na atandı. Hentbolun bayrağı Ankara'ya, Harbokulu'na geçmişti (Güreli, 1973).

Yine bu dönemde hentbolun okullarda yaygınlaşması için çaba gösterildi. Beden Terbiyesi Kanunu'nun okulları kapsayan bölümü için Maarif Vekaleti bir tamim yayınlarak, okullarda yapılması mecburi sporlar arasında hentbolu da belirtmişti (İkdam Gazetesi, 18.03.1939:2). Hemen ardından, Edirne'deki Lise, Sanat Enstitüsü ve Kız Muallim Mektebi arasındaki hentbol karşılaşmalarına dair basında bir haber yer aldı (Cumhuriyet Gazetesi, 19.04.1939:6). İzmir'de 1941-42 öğretim yılında başlayan Hentbol faaliyeti (Yeni Asır Gazetesi, 21.11.1941:2), 1942-43 öğretim yılında İstanbul liselerindeki faaliyet programına eklenmiştir (Vatan Gazetesi, 04.10.1942:4). 1944 yılında, İstanbul'da kız mektepleri arasında ilk defa düzenlenen salon hentbol müsabakaları, Kadıköy Halkevi'nde yapılmıştır. Müsabakalara Erenköy Lisesi, Boğaziçi Lisesi, Kız Muallim Okulu, Kandilli

Lisesi, İnönü Lisesi, İstanbul Lisesi katılmıştır (Yeni Tanin Gazetesi, 29.03.1944, 19.04.1944).

Kulüplerde de hareketlenme olmuş, özellikle Askeri Güç kulüpleri hentbola ilgi göstermişti. Ankaragücü hentbol takımı ilk kez 1941 sonunda, Ankara Bölge Birinciliği'nde oynadığı Beden Terbiyesi Enstitüsü karşılaşması ile ismini duyurdu. Habere göre, kulüplerin katıldığı bu turnuvanın geçmişe göre daha fazla seyirci toplaması bekleniyordu (Ulus Gazetesi, 19.12.1941).

1942 yazında, Ankara Bölgesi, “Tamspor Kupası” adı altında yeni bir etkinlik formatı denedi. Tamspor Kupası “atletizm, hentbol, futbol, basketbol, voleybol, boks, güreş, eskrim ve atış gibi memleket müdafaasını alakadar eden ve bütün gençliği yetiştiren spor şubelerini ihtiva etmekte idi”. Askeri Güç kulüpleri olan Harbokulu, Ankaragücü, Maskespor, Topçu Atış Okulu Gücü, Uçaksavar Gücü yanında Ankara Demirspor ve Gençlerbirliği de kupaya katılmıştı. “Ordunun baş oyunu olan bu spora, bütün kulüpler, bütün varlıkları ile iştirak etmişlerdi”. Müsabakalar sonunda Harbokulu hiç yenilmeden birinci olurken, Topçu Atış Okulu Gücü ikinci, turnuvanın tek sivil takımı olan Gençlerbirliği ise üçüncü olmuştu (Ulus Gazetesi, 09.08.1942:4). Askeri Spor Güçleri, Fen Tatbikat Okulu Gücü, Süvari Gücü ve Tayyare Defi Gücü'nün de katılımı ile, Ankaragücü Stadı'nda, kendi aralarındaki karşılaşmaları sürdürmüşlerdi (Ulus Gazetesi, 27.11.1942:2, 16.12.1942:4). Askeri Güçler Ligi biçimine bürünen bu karşılaşmalar sonunda Harbokulu yenilgisiz olarak birinciliği kazanmış, Tayyare Defi Gücü ikinci olmuştu (Ulus Gazetesi, 26.03.1943).

Hentbol, Ankara dışındaki Güç takımları tarafından da oynanmaya başlanmıştı. Örneğin, Çanakkale'de de Askeri Spor Güçleri hentbol müsabakaları düzenlemiş, Kor Gücü, Müstahkem Gücü, 57.Tümen ve 7.Tümen gibi takımlar mücadele etmişlerdi (Yeni Tanin Gazetesi, 05.10.1945).

Tanıtım için, futbol karşılaşmaları öncesinde oynanan karma karşılaşmaları kullanılmıştı. İstanbul'da 10.000 seyirci önünde, Maarif Kupası futbol maçından önce oynanan İstanbul ve Ankara karmaları arasındaki karşılaşma dikkat çekti. “Ekserisi İstanbul'un en kuvvetli basketbolcularından kurulmuş İstanbul takımı daha pişkin ve kombine bir oyunla müsabakaya başlamışsa da, eltopunu daha hakkıyla oynayan Ankara takımı oyun ilerledikçe rakip takımın baskısından sıyrılmış”, Harbokulu sporcularının oynadığı Ankara, ilk devresini 4-1 geride kapattığı karşılaşmayı 10-7 kazanmıştı (Ulus Gazetesi, 12.05.1943:3). Maarif Kupası maçları öncesindeki İstanbul Ankara karma maçları sonraki yıllarda da devam etti (Cumhuriyet Gazetesi, 21.05.1945:2).

İzmir’de de hentbol geliyordu. Ankara’dan farklı olarak İzmir’de Güç kulüpleri yerine müessese ve mahalli kulüpler ön plandaydı. Göztepe, Altay, Karşıyaka, Altınordu, Ateş, İzmir Demirspor, Şark Sanayi, Pamuk Mensucat ve Yün Mensucat gibi takımlar hentbol faaliyetini sürdürüyordu (Yeni Asır Gazetesi, 18.03.1942:2, 02.04.1942:2, 30.04.1942:2), (Halkın Sesi Gazetesi, 08.05.1942, 30.05.1942:2).

1942 Mayıs ayında İstanbul Bölge birinciliğini, Fenerbahçe Sahası’nda Beyoğluspor’u 5-2 yenen Feshane kazanmıştır (Vakit Gazetesi, 20.05.1942:4). Feshane başarısını ertesi yıl da tekrarlamıştır. Dönemin basınında ismi Feshane olarak geçen takım, Defterdar’daki Feshane Fabrikası tarafından 1941’de kurulan Defterdar Gençlik kulübüdür (Hasdemir, 2020:123). 1944’te ise, Feshane önünde 3-1 galip gelen Fenerbahçe birinci olmuştur. Bu maç ile ilgili ilginç bir not ise, hakem kararlarına itiraz eden Feshane takımının sahadan çekilmesidir (Cumhuriyet Gazetesi, 04.06.1944:3). 1944-45 sezonunda İstanbul Hentbol Birinciliği’ne Feshane ve Fenerbahçe yanında Galatasaray ve Sümerspor katıldı (Vakit Gazetesi, 15.12.1944). Sezon sonunda Fenerbahçe Galatasaray’ı 7-4 yenerek bir kez daha şampiyonluğu kazanmıştı (Cumhuriyet Gazetesi, 09.04.1945:2). Bir sonraki sezonda yine Fenerbahçe Galatasaray finali oynamış ve Galatasaray bu kez 5-3 galibiyet ile şampiyonluğu kazanmıştı (Akşam Gazetesi, 15.04.1946).

1945’te yapılan ilk Türkiye birinciliğine Fenerbahçe, Galatasaray, Harbokulu ve Muhafızgücü katıldı. Harbokulu, final karşılaşmasında Fenerbahçe’yi 7-5 yenerek ilk Türkiye Şampiyonu oldu. Fenerbahçe ikinci, Muhafızgücü üçüncü ve Galatasaray da dördüncü sırada bitirdiler (Ulus Gazetesi, 02.07.1945:1).

1947 yılında Türkiye birinciliğine dört bölgenin şampiyonları katıldılar. İstanbul’dan Galatasaray, Kayseri’den Sümerspor, Ankara’dan Harbokulu ve Eskişehir’den Demiryolu Alayı Gücü’nün karşılaşmaları sonunda, Galatasaray karşısında 16-7 kazanan Harbiye üçüncü kez Türkiye Şampiyonu oldu (Ulus Gazetesi, 31.05.1947). Galatasaray ikinci olurken, Demiryolu Alayı üçüncü, Sümerspor dördüncü bitirdiler (Ulus Gazetesi, 02.06.1947:6). 1948 yılında Türkiye Şampiyonluğu değişti. Galatasaray final karşılaşmasında İzmir Yün Mensucat karşısında 13-6 galip gelerek ilk kez Türkiye şampiyonu oldu (Son Posta Gazetesi, 31.08.1948). 1949 Türkiye Şampiyonası’nda Harbokulu tekrar birinci olurken, ikinci Ankara Havagücü, üçüncü Eskişehir Hava Okulu ve dördüncü de Malatya Havagücü oldular (Ulus Gazetesi, 30.05.49:8).

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ, DÜŞÜŞ

Demokrat Parti’nin 1950’de iktidara gelişi ile birlikte sporda değişim adımları atıldı. Aynı yıl içinde, İsveç’te beden terbiyesi eğitimi görmüş olan Vildan Aşır Savaşır Genel

Müdür görevinden alınarak yerine futbol kökenli Danyal Akbel vekaleten gönderildi. İstanbul Bölge Müdürlüğü'ne ise dönemin Futbol Federasyonu yönetim kurulu üyesi Said Selahaddin Cihanoğlu geldi. Bu dönemde, geçmiş dönemin kadroları tasfiye edilmiştir (Akbeş, 2018:45). Hentbolu destekleyen devlet dönüşüyordu.

Türkiye'de spor yeniden futbol eksenini etrafında odaklanmaya başlamıştı. 1951'de profesyonellik kabul edilmiş, Ankara, İstanbul ve İzmir'de profesyonel ligler kurulmuştu. Türk Futbolu 1952 Helsinki Olimpiyatlarına amatör takım ile katılmıştı. Asya grubundan Avrupa'ya geçişi kabul edilen Türkiye, uzaklık nedeni ile katılmadığı 1950 Brezilya Dünya Kupası ardından, 1954'te ise İsviçre'deki kupaya katılacaktı. Spor tekrar futbol ile özdeşleşmişti (Fişek, 1985:144-145). Hentbol artık futbol sahalarında kolay kolay yer bulamayacaktı.

Gazetelerde, hentbolun son yıllarda varlığından çok şeyler kaybettiği vurgulanıyor, eskisi gibi futbol maçlarının öncesinde oynanması temenni ediliyordu (Cumhuriyet Gazetesi, 14.09.1950:4). Cem Atabeyoğlu Cumhuriyet'te yazdığı yazısında, hentbolun “yavaş yavaş göçüp gitmekte olmasını”, “evvelki senelerde mühim futbol maçlarından önce, 10-15 bin seyirci önünde oynanırken, futbolun bu kardeş sporun elini bırakmasına” bağlıyordu (Cumhuriyet Gazetesi, 04.07.1951:4)

Bu ortamda, Galatasaray İstanbul birinciliklerine ismini ardı ardına yazdırırken, 1949'da finali Vefa karşısında 11-5 kazandı (Cumhuriyet Gazetesi, 09.05.1949). 1950'deki finalde ise Sarıyer'i 10-6 mağlup eden Galatasaray yine şampiyon oldu (Cumhuriyet Gazetesi, 02.06.1950:4). İstanbul'da 1951 yılında yapılmak istenen teşvik turnuvasına Galatasaray dışında katılan olmamıştı. İstanbul birinciliğinde ise Galatasaray, Fenerbahçe ve Karagömrük mücadele etmişti (Cumhuriyet Gazetesi, 04.07.1951:4). Birinciliklerin düzenlenebilmesi için, kulüp sayılarını tamamlayabilmek bir sorun haline gelmişti.

1952 yılında Türkiye Şampiyonası tekrar edilmiş, Ankara'dan Harbokulu ve Hilal, İstanbul'dan Galatasaray ve İzmir'den Altınordu katılmıştı (Cumhuriyet Gazetesi, 24.10.1952:4). 1953 yılında İstanbul birinciliğinde Galatasaray ve Fenerbahçe yanında, Defterdar ve Kadıköyspor oynadılar. Fenerbahçe mevsimin ilerlediğini söyleyerek şampiyonadan çekildi (Milliyet Gazetesi, 08.07.1953:5). Final maçında Defterdar'ı 3-1 yenen Galatasaray bir kez daha birinciliği kazandı (Cumhuriyet Gazetesi 24.10.1953:4).

1954 yılında ise İstanbul bölge birinciliği “saha temin edilememesi” nedeni ile uzun süre oynanamadı (Cumhuriyet Gazetesi, 17.11.1954:4). Ancak 1955 yaz aylarında saha bulabilen turnuvada Galatasaray, Defterdar, Yeşildirek ve Yeldeğirmeni oynamıştı. Pek çok hükmen galibiyet ve erteleme ile ilerleyen turnuva finalinde, Galatasaray hentbol takımını

oluşturan basketbol ve voleybol takımı oyuncularının yutdışında olmaları nedeni ile erteleme istenmişti. Diğer finalist Defterdar ertelemeye itiraz etmişti (Cumhuriyet Gazetesi, 19.07.1955:6). Yaklaşık bir ay gecikme ile oynanan finali 7-6 kazanan Galatasaray, bir kez daha birinci olmayı başarmıştı (Cumhuriyet Gazetesi, 14.08.1955:6). Ancak maç sonrasında da Defterdar'ın itirazları Şeref Stadi'nin gayri nizami olduğu ve maçın 40 dakika geç başladığı öne sürülerek devam etti (Cumhuriyet Gazetesi, 18.08.1955:6). İzmir il birinciliği de benzer şekilde sorunlu geçti. Karşıyaka ile Altınordu'nun Alsancak Stadi'ndeki karşılaşmasında, sahaya bir dakika gecikme ile çıkan Altınordu hükmen mağlup ilan edilirken, Karşıyaka birinci oldu (Cumhuriyet Gazetesi, 07.10.1955:6). 1955-56 sezonunda, İstanbul'da bu kez sadece Fenerbahçe, Galatasaray, Karagücü ve Modaspor vardı (Cumhuriyet Gazetesi, 07.06.1956:6). Henüz ilk haftada Fenerbahçe ve Modaspor maçlarına gelmezken, Karagücü de üç oyuncusunun lisansını ibraz edmediğinden yenik sayıldı. (Cumhuriyet Gazetesi, 11.06.1956:6). 1956-57 Şampiyonluğu'nu, Defterdar'ı 11-2 yenen Galatasaray kazandı (Cumhuriyet Gazetesi, 24.09.1957:6). Bu takımlar dışında Modaspor, Denizgücü, Altınordu ve Acıbadem de turnuvaya katılım başvurusu yapmıştı (Cumhuriyet Gazetesi, 21.08.1957:6). Ankara'da ise şampiyon Muhafızgücü olurken, onu Jandarmagücü ve Yenimahalle takımları takip etmişti (Vatan Gazetesi, 11.10.1957:6). Özellikle İstanbul takımları incelendiğinde, sadece Fenerbahçe ve Galatasaray'ın hentbol faaliyetini düzenli sürdürdüğünü, diğer kulüplerin yıllık kararlar ile katılarak turnuvanın oynanmasını sağladıklarını söylemek mümkündür.

Uzun ve zorlu bir sürecin ardından, Avrupa'da da ilginin kaybolmasının da etkisi ile, hentbol sahalardan yavaş yavaş çekildi. 1974 yılında, Milli Eğitim Bakanlığının görevlendirmesiyle Almanya'ya eğitim almak için gönderilen bir grup beden eğitimi ve spor öğretmeninin öncülüğü ile modern salon hentbolu filizlendi. 4 Şubat 1976'da Türkiye Hentbol Federasyonu'nun kurulması ile hentbol yeni bir döneme girdi (Atar, Dindar, 2020:6-7).

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu makale, hentbolun Türkiye'deki gelişimini, yurt dışındaki süreçler ile bağlantılı olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Ana hedef, 19. yüzyılda Alman spor politikalarından esinlenen Türkiye spor yönetiminin ve hentbol sporunun bağlarını ortaya koymaktır. Bulgular, Almanya'nın beden terbiyesi anlayışının Türkiye'deki erken dönem spor politikaları üzerinde derin bir etki yarattığını göstermektedir. Osmanlı döneminden Cumhuriyet'e uzanan süreçte, Almanya'ya olan yakınlık ile başlayan bu etkileşim, Cumhuriyet'in erken

dönemlerinde de devam etmiş ve hentbol gibi spor dallarının yayılmasına katkı sağlamıştır. Özellikle askerî okullarda hentbolun benimsenmesi, bu etkileşimin somut bir sonucudur.

Hentbolun Türkiye'deki gelişimi üzerine yapılan incelemeler, sporun yalnızca fiziksel bir aktivite olarak değil, aynı zamanda dönemin sosyo-politik yapısıyla yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Makale, Türkiye'deki beden terbiyesi politikalarının hem Almanya'nın etkisi altında şekillendiğini hem de yerel dinamiklerle harmanlandığını vurgulayan bir bakış açısı sunmaktadır.

Sonuç olarak, hentbolun Türkiye'deki tarihi, sadece sporun gelişimiyle değil, aynı zamanda ülkedeki politik ve kültürel dönüşümlerle de paralel ilerlemiştir. Özellikle 1950'lerde Demokrat Parti dönemiyle başlayan düşüş, hentbolun futbolun gölgesinde kalarak kaybolmasına yol açmıştır. Ancak 1976'da modern salon hentbolunun yeniden canlanmasıyla birlikte, Türkiye'de hentbol yeni bir döneme girmiştir.

KAYNAKLAR

- Akbeyaz, D. (2018). Demokrat parti dönemi Türk sporu (1950-1960) (Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Akın, Y. (2019). " Gürbüz ve yavuz evlatlar": erken cumhuriyet'te beden terbiyesi ve spor. İletişim.
- Arun, A. C. (1990). Türkiye'de Cumhuriyet devrinde beden eğitimi öğretmeni yetiştirme çalışmaları ve aşamaları. *Beden Eğitimi Ve Spor Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 9-13.
- Atar Ö. & Dindar M.D. (2020). Hentbolda Temel Teknik. Efe Yayınevi, İstanbul.
- Bal, M. A., & Şentürk, A. (2023). Cumhuriyet Döneminde Türk Sporunda Alman Etkisi ve Türk Spor Kurumu Dergisi. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 4(1), 51-66
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative research journal*, 9(2), 27-40.
- Curry, G. (2002). The Trinity connection: an analysis of the role of members of Cambridge university in the development of football in the mid-nineteenth century. *Sports Historian*, 22(2), 46-73.
- Fişek, K. (1985). 100 soruda Türkiye spor tarihi. Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Günay, N. (2013). Atatürk döneminde Türkiye'de beden eğitiminin gelişimi ve Gazi Beden Terbiyesi Bölümü. *Atatürk araştırma merkezi dergisi*, 29(85), 72-100.

- Gürel H. (1973), Kendi Elyazısı ile Özgeçmiş. Türkiye Cimnastik Federasyonu Web Sitesi
- Hasdemir, H. (2020). İstanbul'un 100 Spor Kulübü. İstanbul Belediyesi Kültür AŞ, İstanbul.
- Idræts & Sportsmuseet, Portræt af en dansk idrætspioner - HOLGER NIELSEN. Vejle, Danimarka
- Karaküçük, S. (1993), Ülkü 1933-1950 – Seçilmiş Spor Makaleleri. Ankara.
- Krieger, J., & Duckworth, A. (2022). Annexation or fertile inclusion? The origins of handball's international organisational structures. *Sport in History*, 42(2), 235-256.
- Lebed, F. (2024). *Reflections on Play, Sport, and Culture: Introduction to the Play Field Theory*. Routledge.
- Luh, A. (2003). On the way to a national socialist sports system: From liberal sports in clubs and associations to directed sports in national socialist organizations. *European Journal of Sport Science*, 3(3), 1-10.
- Marindin, G. E. (1890). The game of 'Harpastum' or 'Pheninda.'. *The Classical Review*, 4(4), 145-149.
- Merkel, U. (2003). The politics of physical culture and German nationalism: Turnen versus English sports and French olympism, 1871-1914. *German Politics & Society*, 21(2 (67), 69-96.
- Naul, R., & Hardman, K. (Eds.). (2002). *Sport and physical education in Germany* (p. 2237). London: Routledge.
- Örengil, H. (1941). *Eltopu Nizamname ve Kılavuzu*. Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü, Ankara.
- Pfister, G. (2017). *Handball–From a Women's Game to a Men's Sport. Passionately Inclusive: Towards Participation and Friendship in Sport: Festschrift für Gudrun Doll-Teppe*.
- Riordan, J., & Krüger, A. (2003). *European cultures in sport: examining the nations and regions* (pp. vi+-159).
- Van Bottenburg, M. (2003). The Differential Popularization of Sports in Continental Europe. En E. Dunning e D. Malcolm (ed.). *Sport. Critical Concepts in Sociology*, 2, 357-384.
- Sevim, Y. (1977), *Salon Hentbolu*. Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Türkmen, M. (2018). Beden terbiyesi: erken dönem Türk spor politikalarının sosyo-politik temelleri. Spor Yayınevi.

Gazeteler

Akşam Gazetesi, 24.12.1933:6, 15.04.1946

Cumhuriyet Gazetesi, 07.06.1935:8, 24.04.1936:6, 12.01.1937:6, 23.04.1937:6, 19.03.1938:6, 18.01.1939:6, 14.03.1939:6, 19.04.1939:6, 21.05.1945:2, 04.06.1944:3, 09.04.1945:2, 14.09.1950:4, 04.07.1951:4, 09.05.1949, 24.10.1952:4, 24.10.1953:4, 17.11.1954:4, 19.07.1955:6, 14.08.1955:6, 18.08.1955:6, 07.10.1955:6, 07.06.1956:6, 11.06.1956:6, 24.09.1957:6, 21.08.1957:6

Haber Gazetesi, 02.05.1938:6, 05.02.1939:6, 11.12.1939:2

Halkın Sesi Gazetesi, 08.05.1942, 30.05.1942:2

İkdam Gazetesi, 18.03.1939:2

Kurun Gazetesi, 27.04.1935:6, 15.04.1937:9, 14.07.1938:7

Milliyet Gazetesi, 08.07.1953:5

Son Dakika Gazetesi, 14.10.1939:2

Son Posta Gazetesi, 02.05.1935:13, 30.11.1937:14, 21.04.1937:6, 31.08.1948

Tan Gazetesi, 12.01.1937:6, 08.01.1939:2, 21.03.1938:6

Türk Sözü Gazetesi, 16.12.1934:3, 21.09.1938:2

Ulus Gazetesi, 16.08.1936:5, 31.05.1937:5, 12.11.1939:4, 19.12.1941, 09.08.1942:4, 27.11.1942:2, 16.12.1942:4, 26.03.1943, 12.05.1943:3, 02.07.1945:1, 31.05.1947, 02.06.1947:6, 30.05.49:8

Vakit Gazetesi, 20.05.1942:4, 15.12.1944

Vatan Gazetesi, 04.10.1942:4, 11.10.1957:6

Yeni Asır Gazetesi, 21.11.1941:2, 18.03.1942:2, 02.04.1942:2, 30.04.1942:2

Yeni Sabah Gazetesi, 20.05.1938:5, 08.05.1939:5, 18.12.1939:5-7

Yeni Tanin Gazetesi, 29.03.1944, 19.04.1944, 05.10.1945,